

HOMOGENISERING OG KONTRAST

Tendensen til at ensarte viser sig på så godt som alle livsområder. Dette ønske om sikkerhed kan ende med at blive livsfjendtligt.

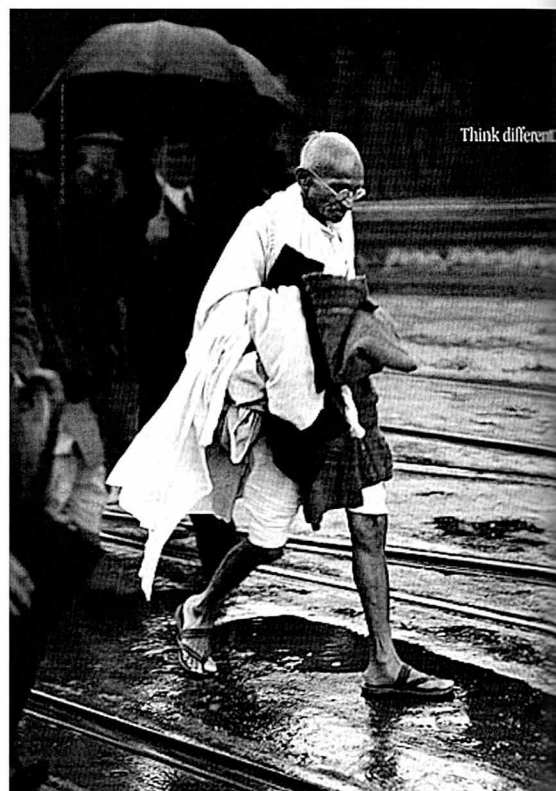
Af Per Betzonich-Wilken

Homogenisering er ikke kun noget, der sikrer forbrugeren imod at støde på klumper i det daglige glas mælk. Der er tale om en let fordøjelig ensartethed, som også er ønsket på andre områder. Det gælder ikke mindst, når det handler om menneskers opførsel, ja deres livsførelse som en helhed. Konsekvenserne er ikke altid synkevenlige, og humoristens alvorlige diagnose er enkel: Det er umuligt at leve uden at overtræde en eller anden regel.

Med skam at melde er det, som om homogeniseringen fordriver stadig flere kontraster fra hverdagen. Man kan være fristet til at pege på den ensretning, som følger med markedsgiganter, hvad enten det så handler om Brugsens færdigretter, tøjet fra Hennes & Mauritz eller Dan Browns mysterier. Men de store – og måske stygge – syndebugke bør ikke overskygge andre ensrettere på hverdagens scene.

Man behøver ikke at læse lovsamlinger for at kunne fortvivle over, hvor meget man ikke må. Det stigende antal skriftlige paragraffer suppleres med alle de uskrevne, der svæver usynligt i atmosfæren blandt mennesker og er med til at regulere tale og handling lige fra vuggestuen til plejehjemmet. Der lader ikke til at være nogen ende på, hvad man "bør" og "skal" for ikke at virke som en Rasmus Modsat eller det, som kan kaldes for noget værre.

Børn og andre med en bevaret trang til at afbryde den livslange læring overrasker enhver, der ikke er vant til at sætte spørgsmålstejn ved, om og hvorfor paragrafferne er på deres plads. Der hører en veludviklet selvkontrol til for at

kunne leve efter dem, og overraskelsen over spørgsmålene hænger sammen med, at det med tiden føles som noget helt naturligt. Eksemplerne er utallige, men man kan nøjes med at tænke på biografgængerne, som leder energisk og længe efter det korrekte række- og sædenummer, indtil ledsageren omsider foreslår, at man bare sætter sig et sted, da salen jo næsten er tom.

Set fra et socialfilosofisk standpunkt kan det gælde, at livet med paragraffer bliver umærkeligt og dermed accepteret, så snart de forstyrrende spørgsmål holder op med at melde sig. Set fra det retsfilosofiske standpunkt er det netop dén tilpasningsevne, som gør det muligt at udvide antallet af paragraffer i et nærmest ubegrænset omfang. Hvor mange giver sig f.eks. af med at tælle og reagere på de årlige udvidelser i officielle lovgivninger, som griber mere eller mindre regulerende ind i det private livsrum? Den tilpas kyniske konklusion går her ud på, at man selv kan være god til at fungere som vejviser, og at man derfor ikke kan fortænke andre i at gøre det samme – og da slet ikke når der tilmed kan hentes støtte til gennemførelsen fra et helt statsapparat.

For frihedselskeren og dermed tilhængerer af kontraster kan homogeniseringen på så godt som alle livsområder være grund til latter, raseri eller medlidenhed. Men tendensen er forlængst kommet for at blive – og afgjort i stigende grad. Hvor meget det kan nå at blive til, vil jeg overlade til andres skrækfantasier. Her skal der foreløbig slås lidt koldt vand i blodet.

Homogeniseringens sejrsgang og kontrasternes tilbagetog er ikke nogen tilfældighed. "Hovedformålet med menneskers sameksistens i en stat er selvopholdelse og ønsket om et sikkert liv", skrev filosofen Hobbes. Han levede århundreder før nutidens selvmordsbombere, og også han tænkte især på den fysiske overlevelse. Men et sikkert liv handler om meget mere end om at få lov til at overleve. Til sikkerhed hører bolværker mod alt, hvad der kan opleves som upassende, ubehageligt eller truende i hverdagen. Da man kan nå at blive udsat for lidt af hvert, er der et stort udvalg af beskyttende forbehold, fordomme og forholdsregler. Alt i alt er det nu engang menneskeligt, når vi efterlever de paragraffer, der virker mest sikre.

Desværre kan både de private og offentlige ønsker om sikkerhed også have bivirkninger, som det er svært at se stort på.

Det er en tragikomisk sandhed, at den, der med sit ønske om sikkerhed lukker andre og andet ude, samtidig lukker sig selv inde. Her kan der peges på angsten for det ukendte, ønsket om harmoni eller slet og ret en veludviklet dovenskab. Men både det ene og det andet har det med at gøre ondt. Til tider kan det ligefrem virke, som om et velkendt onde foretrækkes fremfor noget nyt, der kan vise sig at være et gode. F.eks. er hverken lovgiveres nye tiltag til beskyttelse af nationen eller en mands religiøse ret til at tæve en umedgørlig kone noget at holde af; men i lighed med meget andet kan det jo holdes ud. Også på den måde får almindelige tale- og handlingslammelser lov til at bestå.

På længere sigt kan facit vise sig at være bittert: I sine gennemførte versioner bliver ønsket om sikkerhed en trussel mod livsudfoldelse og livsopdagelse. Det kan virke som tung skæbneironi, når sikkerhed således kan

ende med at blive direkte livsfjendtlig, men risikoen vil altid være der.

Ganske vist har man også selv et ansvar for begrænsningerne og byrderne, men andre er jo gode til at øge presset med henvisninger til traditioner, lov og orden. Af samme grund er der ikke noget at sige til, når vi stirrer os blinde på fjender i den nærmere eller fjernere omkreds, som har for vane at gøre folks liv til et helvede med helt legale traktater og kontrakter.

Debatter om og eksempler på civil ulydighed vidner om liv i passende kontrast. Når en Gandhi kunne tvinge det engelske imperium i knæ, og når (relativt) fredelige demonstranter i tidligere sovjetstater kan følge korrupte magthavere til dørs, er der stadig håb i sigte. Samtidig kan et pirrende spørgsmål være, hvor meget der skal til, før borgere i vestlige demokratier bevirker noget lignende. Man kan fæstne sig længe ved interessante kulturbestemte forskelle. Her kan vi f.eks. nøjes med at konstatere, at både regerende politikere og vagthavende betjente i Danmark for det meste kan tage den med ro; demonstrationer er for mange deltageres vedkommende først rigtig vellykkede, hvis de kan afsluttes med et cafébesøg.

Det paragrafløse liv er selvsagt en utopi, der varsler kaos. Mennesker har det bl.a. med at støde ind i og snuble over hinanden, hvis der ikke er vejvisere. Til gengæld er det et personligt valg at trodse nogle af dem og dermed forhindre, at homogeniseringen vinder stadig mere terræn på bekostning af kontrasterne.

Som sagt i begyndelsen, er det umuligt at leve uden at overtræde en eller anden regel. Jeg skal ikke diske op med recepter på at svømme mod strømmen, da jeg ikke er interesseret i at få (flere) anklager på halsen. Men hvem kan være sikker på, at partneren, kollegaen eller betjenten på gadehjørnet ikke venter med længsel på, at vi træder ud af geleddet og gør noget andet end det, som forventes? Skulle der være tale om en direkte overtrædelse af gældende paragraffer, vil spørgsmålet altid være, om det bliver opdaget – og i givet fald, hvad straffen går ud på. Man behøver ikke altid føle sig som eller være kriminell, når man gør det til lidt af en leveregel.

Per Betzonich-Wilken er dr. phil. i filosofi, underviser og censor i social- og sundhedssektoren i Danmark og Tyskland.